

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИЗМУ ЗАСОБАМИ КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

FORMATION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF FUTURE TOURISM AREA SPECIALISTS BY MEANS OF COMPARATIVE ANALYSIS IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

У статті обґрунтовано актуальність використання засобів компаративного аналізу на заняттях з іноземної мови з метою формування соціокультурних знань майбутніх фахівців туризму. Запропоновано етапи проведення заняття з іноземної мови з урахуванням використання засобів компаративного аналізу. Кожний етап передбачає використання відповідних методів навчання, які мають на меті сформувати в студентів належні вміння та навички. Здійснено аналіз підручників закордонних видань з урахуванням їхньої актуальності в соціокультурній підготовці майбутніх фахівців туризму. Окреслено результати, які можуть бути досягнуті за використання компаративного аналізу на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, компаративний аналіз, майбутні фахівці туризму, іноземна мова, професійна підготовка, етапи, завдання.

В статье обоснована актуальность использования компаративного анализа на занятиях по иностранному языку с целью формирования социокультурных знаний будущих специалистов сферы туризма. Предложены этапы проведения занятия по иностранному языку с учетом использования сравнительного анализа. Каждый этап предусматривает использование соответствующих методов обучения, способствующих формированию у студентов необходи-

мых умений и навыков. Осуществлен анализ учебников зарубежных изданий с учетом их актуальности в социокультурной подготовке будущих специалистов туризма. Определены результаты, которые могут быть достигнуты при применении сравнительного анализа на занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова: социокультурная компетенция, компаративный анализ, будущие специалисты сферы туризма, иностранный язык, профессиональная подготовка, этапы, задачи.

The article justifies the relevance of using comparative analysis methods in foreign language classes in order to form socio-cultural knowledge of future specialists in tourism. The stages of conducting foreign language classes have been offered, taking into account the use of comparative analysis means. Each stage involves the use of appropriate teaching methods that are aimed to provide students with needed skills and abilities. The analysis of textbooks of foreign publications has been carried out, considering their relevance in socio-cultural training of future specialists in tourism. The results that can be achieved due to the use of comparative analysis in foreign language classes have been outlined.

Key words: socio-cultural competence, comparative analysis, future specialists in tourism, foreign language, professional training, stages, tasks.

УДК 378.147:81*273

Антонюк Л.В.,

канд. пед. наук, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Євроінтеграційні процеси нашої держави, зокрема долучення України до безвізового режиму, сприяють активному розвитку туристичної галузі, що, у свою чергу, збільшує попит на кваліфікованих і компетентних фахівців туризму. Особливого значення для випускників вищої школи даної галузі набуває володіння комплексом відповідних теоретичних знань, практичних умінь і навичок для якісного обслуговування споживачів туристичних послуг. Важливу роль у цьому відіграє соціокультурна компетенція, адже кваліфікований фахівець туристичної галузі, зацікавлений у залученні клієнтів і наданні їм потрібної інформації та порад, повинен мати високий рівень знань культури інших держав, їхніх звичаїв, особливостей національного характеру суспільства окремої країни.

Сформованість соціокультурної компетенції є кінцевим результатом навчання у закладі вищої

освіти (далі – ЗВО), а знаряддям досягнення такого результату є ефективно освітнє середовище. Вивчення іноземних мов у ЗВО, яке передбачає оволодіння країнознавчими знаннями через мовленнєве спілкування, є дієвим способом формування соціокультурної компетенції студентів – майбутніх фахівців туризму. Водночас використання компаративного аналізу на заняттях з іноземної мови сприяє глибшому засвоєнню знань, покращенню розуміння тих чи інших явищ, формує навички аналізу й синтезу інформації, розвиває критичне мислення, сприяє дослідницькій діяльності студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

До проблеми формування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців звертається чимало закордонних (М. Бердяєв, М. Бірам, Дж. Вальдес, Ж. Зарат, М. де Карло, Б. Ліхачов, А. Печей, К. Роджерс, П. Сорокін, В. Соловова та інші)

та українських науковців (І. Зязюн, В. Кремінь, В. Мадзігон, Н. Ничкало, С. Ніколаєва, М. Євтух та інші).

Є багато досліджень із вивчення особливостей навчання культури міжособистісної комунікації (Т. Астафурова, Є. Верещагін, Л. Зєня, О. Красковська, Ю. Кузьменкова, М. Писанко, С. Соколова, О. Тарнопольський, М. Фаєнова й інші).

Процес навчання професійно орієнтованого говоріння і письма з урахуванням відмінностей у сферах спілкування, професійних ролях, типах професійних діалогів, мовному та мовленнєвому матеріалі є предметом дослідження таких учених, як: М. Баришніков, Н. Замкова, І. Коломієць, С. Коломієць, С. Лимова, Л. Личко, Р. Мартинова, О. Сорока, І. Чірва та ін.

О. Гончарова, А. Маслово, Р. Гришкова, О. Ларіонова вивчають формування міжкультурної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей у процесі навчання іноземної мови.

Дослідники Ю. Барабаш, Г. Лисенко, Я. Окопна, Н. Савчук розглядають особливості формування соціокультурної компетенції фахівців туристичної галузі в процесі вивчення іноземних мов.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Поза увагою науковців залишається питання використання на заняттях з іноземної мови компаративного аналізу як засобу формування соціокультурної компетенції студентів.

Мета статті – обґрунтувати важливість залучення й описати особливості використання засобів компаративного аналізу на заняттях з іноземних мов у ЗВО з метою формування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців туризму.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в психолого-педагогічній літературі подається чимало визначень соціокультурної компетенції. Проаналізувавши визначення різних науковців (Ф. Бацевич, Р. Гришкова, О. Ларіонова, І. Левицька, Н. Муравйова), доходимо висновку, що соціокультурна компетенція являє собою сукупність розумінь і умінь тлумачити різні соціолінгвістичні, соціопсихологічні та культурологічні знання для взаємодії із представниками інших країн, спільнот, культур тощо.

Розглянемо детальніше поняття компаративного аналізу. Чимало теоретичних напрацювань із визначення поняття й використання компаративного аналізу знаходимо у вчених із різних галузей, серед яких:

– Педагогіка (О. Березюк, К. Бражник, М. Ваховський, Б. Вульфсон, В. Гапон, О. Огієнко, М. Пригодій, А. Рахкошкина, А. Сбруєва, Г. Щука та інші);

– Літературознавство (М. Бахтін, В. Біблер, Н. Волошина, Р. Гром'як, А. Дим, М. Драгоманов, М. Дамкевич, Д. Дюришин, В. Жирмунський, І. Папуша та інші);

– Мовознавство (В. Аракін, І. Бопп, Я. Грім, Дж. Грінберг, М. Кочерган, Р.-Х. Раск та інші);

– правознавство (М. Марченко, А. Саїдов, О. Скакун, Г. Шершневич, В. Шилінгов) та інші;

– політичні науки (І. Санжаревський та ін.).

Слово «компаративний» (*comparative*) іншомовного походження. Розрізняють чотири значення: 1) порівняльний; 2) порівняний; 3) зіставний; 4) відносний (порівняно з іншим). Отже, дослівний переклад словосполучення *comparative analysis* такий: 1) порівняльний аналіз, 2) порівняний аналіз, 3) зіставний аналіз, 4) відносний (порівняно з іншим) аналіз [3, с. 292]. Компаративний аналіз у педагогіці – це метод дослідження розвитку освіти за допомогою уявного розчленування її на складові елементи, водночас кожна з виділених частин аналізується окремо в межах єдиного цілого на глобальному (світовому), регіональному (окремих материків, частин світу) та локальному (окремих держав – національному, частин держав – етнічному) рівнях із формулюванням опису та пояснення подібностей і відмінностей розвитку частин освіти на цих рівнях [3, с. 293]. У літературознавстві компаративістика – це дисципліна, що зіставними методами вивчає генетичні і контактні зв'язки, типологічні й інтертекстуальні відношення національних літератур, а також їхні міжмистецькі й міждисциплінарні відношення [2, с. 13].

У статті ми розглядаємо компаративний аналіз як виявлення і зіставлення особливостей явищ, характерних для різних культур, за допомогою аналізу їхніх витоків, причин виникнення та сучасного стану функціонування. Компаративний аналіз, як і інші наукові дослідження, має типову організацію та послідовність. Для визначення етапів здійснення компаративного аналізу соціокультурних явищ на заняттях з іноземної мови ми послугуємося етапами проведення компаративно-педагогічних досліджень, запропонованих М. Пригодій, а саме:

– на першому етапі компаративного аналізу необхідно сформулювати характеристики об'єктів, що порівнюються;

– на другому етапі компаративного аналізу формулюються універсальні критерії, що використовуються для порівняння. Важливо встановити критерії, що будуть рівнозначними для різних національних систем освіти, тобто сформульовані з урахуванням історичного аспекту розвитку освіти країни, ментальних особливостей населення, та традиції стосунків між людьми;

– на третьому етапі на основі встановлених критеріїв формулюється система компаративних індикаторів. Враховуємо, що компаративний індикатор – інформаційна система, що відображає зміну будь-якого параметра процесу, що контролюється, або стан об'єкта у формі, найбільш зручній для безпосереднього сприйняття дослідником;

– на четвертому етапі з використанням системи компаративних індикаторів здійснюється опис та пояснення порівнювальних об'єктів. Особливість даного етапу полягає в специфіці проведення аналізу;

– на п'ятому етапі формулюються висновки про стан об'єктів, визначаються перспективи вдосконалення з урахуванням накопиченого досвіду на різних рівнях: законодавчому, організаційно-методичному, організаційно-адміністративному, методичному, практичному [3, с. 293–294].

На основі цього підходу визначимо етапи формування соціокультурної компетенції засобами компаративного аналізу на заняттях з іноземної мови:

I етап – ознайомчий. На цьому етапі студенти ознайомлюються з культурними особливостями, звичаями, притаманними декільком народам чи етносам. Ця процедура передбачає введення викладачем нового, раніше не знайомого студентам матеріалу за допомогою текстів, статей, презентацій, власних розповідей тощо. Важливо подавати інформацію з великою кількістю наочного матеріалу, постановкою проблемних запитань, що дозволить зацікавити студентів у подальшому дослідженні.

II етап – дослідницький. Цей етап передбачає своєрідне «занурення» студента в якесь культурне явище. Для глибшого розуміння студенти можуть проводити власні дослідження, завдання й суть яких заздалегідь оголошується викладачем. На даному етапі можна застосовувати різні методи роботи. Так, викладач може запропонувати виконання індивідуальних або групових домашніх завдань, а також роботу в групах під час заняття, водночас забезпечити студентів необхідними довідковими джерелами. Завдання роботи обов'язково повинні бути сформульовані так, щоби студенти провели свою дослідницьку лінію, з використанням власного досвіду, виявленням тих знань, яких бракує для подальшої роботи. Завдання можуть бути пов'язані з дослідженням історичного розвитку окремих народів, що спричинив те чи інше явище, особливостей географічного розташування та клімату, опрацювання релігійних вірувань, переконань тощо. Під час такої діяльності активізуються навички аналізу й синтезу інформації, формується критичне мислення, за вибору відповідних форм навчання студенти тренуються працювати в команді, нести відповідальність за покладені на них обов'язки.

III етап – презентаційний. Цей етап передбачає презентацію студентами проведеної роботи. Відповідно до завдань, сформульованих викладачем, студенти демонструють результати своїх пошуків, водночас акцентують увагу на виокремленні спільних і відмінних ознак у певних культурних явищах різних народів, підкріплюючи їх відповідними при-

кладами. Презентаційний етап може мати форму усного виступу студентів, що, у свою чергу, вдосконалює іншомовні мовленнєві навички, долає побоювання перед публічними виступами. Також презентація результатів виконаного завдання може здійснюватися у формі написання творчого повідомлення або ж проблемного есе з досліджуваної теми, що вдосконалює навички письма іноземною мовою, чіткості та послідовності формулювання й викладу власних ідей.

Оскільки компаративний аналіз здійснюється на заняттях з іноземної мови, це приносить вагомий позитивні результати з більш швидкого запам'ятовування нової лексики з теми, її активного введення в усне та писемне мовлення, вдосконалює навички роботи з різними типами словників, збільшує цікавість та мотивацію до вивчення іноземної мови.

Компаративний аналіз на заняттях з іноземної мови варто застосовувати й для порівняння особливостей закордонних культур з українськими. Чудовим джерелом знань про культурні особливості англословних держав є сучасні підручники британських видавництв. Ю. Барабаш зробила аналіз тематичного й навчального наповнення підручників із ділової англійської мови ("Market Leader", "Intelligent Business", "Business Result") та підручників більш вузької тематики за спеціальностями ("Financial English", "Tourism", "Human Resources", "Logistics", "Marketing", "Accounting"). Науковець зауважує, що в цих підручниках представлено соціокультурні компоненти навчання іноземної мови, а в деяких шкільних підручниках британських видавництв наявні відомості про культуру України ("Choices", брошура "Culture Choices for Ukraine") [1, с. 55–56]. Також зазначимо брошуру Вірджинії Еванс та Дженні Дулли "Cultural Crossroads" (видавництво "Express Publishing"), в якій представлено культурні особливості Великої Британії (сім'я, вільний час, традиційна їжа, британський клімат, міста й подорожі, життя в сільській місцевості, свята) та України (екстремальний спорт у місті Кам'янці-Подільському, міста, шкільне життя, національна українська кухня, відомі люди). Вартий уваги британський підручник та робочий зошит "Solutions" авторів Тіма Фалли та Пола Девіса, спеціально створений для українських учнів та студентів. Видання містить чимало інформації про українське і британське культурне життя, традиції, освіту, відомих людей тощо. Ці підручники слугують гарними джерелами для формування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців туризму, адже містять відомості саме із цієї галузі. Ю. Барабаш слушно зауважує: «Поява такої літератури на українському ринку є позитивним кроком, адже лексичні одиниці з національною культурною (українською) семантикою подаються носіями мови і є загально визнаними

в англійських країнах. Дуже важливим є те, що підручник допомагає поглибити знання і про свою власну країну іноземною мовою» [1, с. 56]. Водночас варто зазначити, що в підручниках із ділової англійської мови немає інформації про культуру України, особливості ведення бізнесу й національно-специфічні моделі поведінки українців. Це може стати додатковим стимулом для залучення студентів до проведення власних компаративних досліджень щодо ведення туристичного бізнесу, проблем ділового спілкування в Україні та закордоном іноземною мовою.

Формування соціокультурної компетенції майбутніх фахівців туризму засобами компаративного аналізу на заняттях з іноземної мови передбачає досягнення додаткових цілей професійної підготовки цих фахівців, а саме:

1) **практичної**, спрямованої на формування іншомовної компетенції через набуття мовних знань та мовленнєвих умінь і навичок;

2) **виховної**, через формування в студентів поваги й толерантного ставлення до інших культур, любові до рідної культури;

3) **освітньої**, через поглиблення знань з інших галузей, зокрема культурології, історії, географії, релігієзнавства тощо;

4) **розвивальної**, через удосконалення пізнавальної, мисленнєвої, емоційно-оцінювальної діяльності, розвиток навичок аналізу, синтезу й критичного мислення;

5) **професійної**, через творчі пошуки вирішення студентами практичних завдань, необхідних для їхньої подальшої професійної діяльності.

Висновки. Соціокультурна підготовка майбутніх фахівців туризму на заняттях з іноземної

мови у вищих навчальних закладах здійснюється опрацюванням відповідної тематики, що передбачає вивчення культурних особливостей різних країн. Використання компаративного аналізу як одного із засобів навчання на заняттях з іноземної мови, спрямовано на глибше розуміння виучуваного матеріалу, а також розвиток комплексу знань, умінь і навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності майбутніх фахівців туризму. Компаративний підхід на заняттях варто впроваджувати поетапно, водночас формулювати відповідні завдання студентам. Сьогодні є чимало підручників закордонних видавництв, які містять соціокультурні аспекти, потрібні для підготовки фахівців, враховуючи культурні особливості України й інших держав. Такі видання можуть сприяти поглибленню соціокультурних знань студентів.

Перспективи подальших досліджень проблеми соціокультурної підготовки майбутніх фахівців туризму вбачаємо в розробленні комплексу завдань для вивчення відповідних тем на заняттях з іноземної мови з урахуванням засобів компаративного аналізу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Барабаш Ю. Соціокультурна спрямованість навчання іноземної мови студентів – майбутніх економістів. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2014. № 4. С. 52–60.

2. Бровко О. Основи компаративістики: навч.-метод. Посібник. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 214 с.

3. Пригодій М. Використання компаративного аналізу в дослідженнях з порівняльної педагогіки. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки». 2015. Вип. 124. С. 292–294.